

Міністерство освіти і науки України
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
кафедра педагогіки та методики початкової освіти
Рівненський державний гуманітарний університет
кафедра теорії та методик початкової освіти
Національний університет «Острозька академія»
кафедра психології та педагогіки
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
кафедра теорії та методик початкової освіти
Бартошицька школа ім. Лесі Українки (Польща)

ПЕДАГОГІЧНІ ІДЕЇ ТА КУЛЬТУРНО - ПРОСВІТНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

Матеріали студентського міжвузівського Е-вебінару,
присвяченого 150-літтю від дня народження
Лесі Українки
25 лютого 2021 року

Чернівці - 2021

<i>Іванська А.Р., Нікула Н.В.</i>	
ПИТАННЯ ОСВІТИ І ВИХОВАННЯ У ТВОРЧІЙ СПАДЩИНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ.....	56
<i>Коваль О.Ю., Предик А.А.</i>	
ПОСТАТЬ ЛЕСІ УКРАЇНКИ В УКРАЇНОЗНАВЧОМУ ВИМІРІ.....	60
<i>Козут О. В., Цуркан Т.Г.</i>	
ЗВ'ЯЗОК ПЕДАГОГІЧНИХ ПОГЛЯДІВ ЛЕСІ УКРАЇНКИ З ПРОВІДНИМИ ЗАВДАННЯМИ СУЧАСНОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ШКОЛИ.....	64
<i>Костриба О.В., Гандзілевська Г. Б.</i>	
ПРОВІДНІ ЖИТТЄВІ РОЛІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ.....	70
<i>Макарчук Т.І., Шевчук Т.Б.</i>	
РОЗВИТОК КУЛЬТУРИ МОВЛЕННЯ УЧНІВ 4 КЛАСУ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЗАСОБОМ КАЗКИ ЛЕСІ УКРАЇНКИ «БІДА НАВЧИТЬ».....	72
<i>Мачелюк С.В., Бісовецька Л.А.</i>	
ВИВЧЕННЯ ТВОРІВ ЛЕСІ УКРАЇНКИ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ КОМПЕТЕНТНОСТІ СПІЛКУВАННЯ РІДНОЮ МОВОЮ В УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ.....	75
<i>Михалюк М.В., Шевчук Т.Б.</i>	
РОЗВИТОК СТИЛІСТИЧНИХ УМІНЬ В УЧНІВ 4 КЛАСУ (НА МАТЕРІАЛІ ТВОРІВ ЛЕСІ УКРАЇНКИ).....	80
<i>Мунтян А.В., Гудима Н.В.</i>	
ВИХОВАННЯ В МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЛЮБОВІ ДО КРАСИ РІДНОГО КРАЮ В ПОЕЗІЇ ЛЕСІ УКРАЇНКИ.....	84
<i>Найдиш Т.І., Величко О.І.</i>	
ОСВІТНЯ ДІЯЛЬНІСТЬ ЛЕСІ УКРАЇНКИ.....	88
<i>Осипенкова М.О.</i>	
ТВОРЧІСТЬ ЛЕСІ УКРАЇНКИ ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ ІНТЕЛІГЕНТНОСТІ У ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ.....	93
<i>Паламарюк О.С., Богданюк В.В., Богданюк А.М.</i>	
ВИХОВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ТВОРЧОСТІ ВИДАТНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ПИСЬМЕННИЦІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ.....	96
<i>Пилипів Н.В., Гудима Н.В.</i>	
СКРАПБУК ЯК ОДИН ІЗ МЕДІЙНИХ МЕТОДІВ ВИВЧЕННЯ БІОГРАФІЇ ЛЕСІ УКРАЇНКИ.....	101
<i>Прокопчук М.О., Суржук Т.Б.</i>	
ВИВЧЕННЯ ТВОРЧОСТІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ НА УРОЦІ ПОЗАКЛАСНОГО ЧИТАННЯ У 4 КЛАСІ.....	106

Паламарюк О.С.
ст. 2 курсу
факультету педагогіки, психології
та соціальної роботи,
Богданюк В.В.
ст. 2 курсу Коледжу
Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича,
науковий керівник
кандидат педагогічних наук, доцент
Богданюк А.М.
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича, Україна

ВИХОВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ТВОРЧОСТІ ВИДАТНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ПИСЬМЕННИЦІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

В умовах посиленої інформатизації на сучасному етапі становлення суспільства нагальною проблемою постає розвиток особистості дитини засобами читацької діяльності, а одним із найважливіших умінь дитини - вміння читати, щоб отримати необхідний, постійно зростаючий обсяг інформації з книг, преси, Інтернету. Тож актуальними є слова В. Сухомлинського: «без високої культури читання немає ні школи, ні справжньої розумової праці, читання – це найважливіший інструмент навчання та джерело багатого духовного життя» [3, с.78].

У процесі особистісно орієнтованого навчання сучасної дитячої особистості потрібна така система читання, яка забезпечить розвиток дитини, збагатить її емоційно-художній досвід, інформаційно-естетичну базу, що сприятиме розвитку відчуття прекрасного, стане тим виховуючим середовищем, яке збагатить внутрішній світ дитини рисами людяності, гуманності, доброти і взаєморозуміння, честі й патріотизму, поваги до мовно-культурної національної скарбниці рідного народу, яких сьогоднішній молоді вкрай не вистачає.

Саме такі завдання й покликана, на нашу переконливу думку, зреалізувати багатюща скарбниця творчості генія українського народу,

величної письменниці Лесі Українки (справжнє ім'я Лариса Петрівна Косач), творчість якої є джерелом невичерпної мудрості та незламної сили духу тощо.

Теоретичну обґрунтованість проблеми наукового дослідження варто розпочати із розкриття особливостей практичної підготовки учнів початкових класів у процесі освоєння курсу «Літературне читання» в початковій школі. Зауважимо, що у процесі літературного розвитку в молодших школярів формуються ключові компетентності (комунікативна, інформаційна, загальнокультурна тощо). Сучасні наукові розвідки засвідчують, що розуміння учнями твору, його осмислене сприймання приходить із набуттям відповідних знань про життєтворчість самого автора, композиційну структуру твору, жанрові особливості та ін.

У практиці педагогічної діяльності з молодшими школярами незаперечним є той факт, що читання – один з найбільш ефективних засобів не тільки навчання, а й виховання та розвитку підростаючої особистості. І саме на уроках літературного читання, при створенні відповідних педагогічних умов, відбувається процес формування людини нового суспільства, закладаються основи світогляду юного громадянина, його гармонійного розвитку й виховання. Так кожен жанр, має специфічний вплив на формування кожного зокрема молодшого школяра. Зокрема, потенціал педагогічного впливу казки на молодших школярів перецінити не можливо, адже, «казка вчить, як на світі жить», - гласить народна мудрість. Ліричний вірш, як відомо, завжди насичений почуттями, здебільшого позитивними. Кожен автор, як і кожен жанр, беззаперечно має особливий вплив на формування й розвиток молодшого школяра, особливо ж – його поглядів на проблему, ідею, яку виношують у процесі написання твору.

Зокрема, Леся Українка як дитяча письменниця та виховний потенціал її творів фактично і досі не поціновані гідно. Для розуміння місця письменниці в контексті української дитячої літератури важливо відмежувати власне дитячі твори письменниці від творів (чи їх фрагментів) для дитячого читання, з яких складаються цілі збірники, як зокрема, «Плине білий човник» (Київ, 1987). Такого ж зразка твори письменниці публікуються на сторінках дитячої періодици, у читанках для літературного читання тощо [4].

Власне дитячих творів, тобто творів, адресованих самим автором дітям, у Лесі Українки небагато. Це, зокрема, твори циклу під назвою «Дитячі» («На крилах пісень», Львів, 1893), або «В дитячому крузі» (у збірці під тією самою назвою, виданій в Києві 1904 р.). До циклу ввійшли поезії «На зеленому горбочку», «Літо краснеє минуло», «Мамо, іде вже зима», «Тішся, дитино, поки ще маленька». До таких творів відносять також поезію «Вишеньки», надруковану в дитячому часописі «Дзвінок» (Львів, 1891). Адресованими дитячому читачеві є прозові казки ««Метелик» та «Біда навчить» («Дзвінок», 1890, 1891); «Лелія», видрукувана у «Бібліотеці для молоді, селян і міщанства» (Чернівці, 1891). Віршована «Казка про Оха-Чародія» (за автографом «Казка про Оха-Чудотвора»), що з з'явилася на сторінках першого україномовного дитячого часопису «Молода Україна» (Київ, 1912) [4].

Вважаємо за необхідне зарахувати до власне дитячих творів Лесі Українки й «Колискову» із циклу «Сім струн» («На крилах пісень») на підставі жанрової визначеності цієї поезії. До власне дитячої літератури зараховуємо й дитячий фольклор, якому поетеса приділяла немало уваги. Зокрема, 1903 року в Києві вийшла збірка «Дитячі гри, пісні й казки». А 1917 року також у Києві видрукувано збірку «Народні мелодії. З голосу Лесі Українки записав і упорядив Климент Квітка», до складу якої ввійшли різдвяна гра «Го-го-го, коза», колискові, веснянки дитячого репертуару, наприклад, «Десь тут була подоляночка». Оцінка окремих сторін дитячих творів з погляду на їх значущість для літературного процесу не становить особливих труднощів, настільки вони очевидні та безсумнівні. По-перше, сама авторка Леся Українка сприяла розвитку жанрового розмаїття дитячої авторської літератури, а саме: розвивала жанр казки (прозової та віршованої, прислужилася ширшому утвердженню малоосвоєних авторською дитячою літературою жанрів («Колискова»). По-друге, Леся Українка – одна з перших і досі небагатьох, хто вдався до ритмічної прози (зразки її бачимо в прямій мові окремих персонажів казки «Лелія»). По-третє: своїми записами та друкуванням дитячого фольклору письменниця не просто подбала про їхнє збереження як

мистецьких пам'яток, а сприяла укоріненню думки про беззаперечну роль фольклору у вихованні молоді [2, с.61].

Зокрема, Леся Українка трактує напружене внутрішнє життя, що підносить людину над буденним фізичним буттям, як вищу вартість. Прочитуємо рядки з «Тішся, дитино, поки ще маленька», де йдеться про політ мрії і думки. Духовний порив до високого вартий навіть того, аби заплатити життям (казка «Метелик»). Зважаючи на те, що духовність має національну сутність, тому національна ідея, яка закономірно є стрижнем для буття кожного, є стрижневою і у творчості Лесі Українки. Це конкретизується в надзвичайній любові до рідної землі («Мамо, іде вже зима»), у зображенні неволі («Казка про Оха-Чародія»). Письменниця готує дитину до самостійного сприймання життя, в основі якого лежить усвідомлення себе частинкою всесвіту [2, с.102]. Саме ця думка прочитується, наприклад, у вірші «Вишеньки».

Філософський погляд на життя у творах для дітей Лесі Українки проектується на виховний ідеал. Отож, помічаємо у творчості Лесі Українки особливу скерованість виховного ідеалу на формування українського етнічного типу з комплексом властивих йому ментальних рис, де зроблено наголос на основних із них (патріотизм, самодостатність тощо). Зокрема, Леся Українка своєю творчістю утверджує цінність сили духу і волі, уміння протистояти і долати перешкоди, здатність оберігати віру і впевненість у собі – саме тих рис, яких бракує українцеві [2, 58]. Це прочитується у віршах «Мамо, іде вже зима», «Літо красне є минуло» і, що є особливо цінним, – в «Колисковій». Письменниця робить установку на волю через прямий заклик діяти («Колискова») [5, с.22].

У доступній дитині формі подано застереження щодо комплексу меншовартості, риси, типової для українця (як громадянина знівченої України) [5, 55]. Цей урок дитина засвоює за допомогою казки «Біда навчить». Як бачимо, дитячі твори письменниці своїм філософським підтекстом орієнтовані на формування людини європейського типу, що особливо актуально для сучасності, а також передбачають інтелектуально підготовленого читача (слухача), отже, сприяють формуванню національної еліти [1, с.24].

Тож, узагальнюючи, наголошуємо на беззаперечно важливому значенні творів Лесі Українки у навчанні, вихованні та розвитку пізнавальних можливостей молодших школярів; розвитку інтересу до читання ліричних творів і емоційної, почуттєвої сфери учнів, образного мислення; формуванні морально-естетичних уявлень і почуттів; розвитку творчих здібностей школярів тощо.

Саме ж розуміння потреби введення у навчально-виховний процес початкової школи вивчення творів Лесі Українки вагоме, оскільки не виникає сумнівів щодо її педагогічного потенціалу, що, в свою чергу, викликає необхідність організації на уроках літературного читання та в позаурочний час такої діяльності учнів, яка б дозволяла оволодівати набутками духовної народної скарбниці вітчизняних «авторів-велетнів», що уможлиблювало б ефективність морально й національно-патріотичного виховання підростаючих поколінь українців.

Отож, творчість Лесі Українки, пройнята світлими почуттями, будить у дітей думку, сприяє розвитку кращих почуттів і розвиває їх естетичні смаки. Твори поетеси, написані для дітей, відіграють важливу роль у вихованні підростаючих поколінь, не втратили свого значення і в наші дні й заслуговують на те, щоб бути надбанням сучасних українських дітей. Завершуючи аналіз основних літературних джерел Лесі Українки, слід зазначити, що за допомогою творів цієї видатної української мисткині школярі знайомляться з історією, мовою, традиціями рідної землі, її національним багатством тощо. І, якщо в дитячі роки не привити любові до книги, якщо читання не стане духовною потребою підростаючої особистості (такою, якою вона стала для Великої Лесі Українки!) та ще й не наситить її зразками близького й рідного, то в наступні роки душа її буде порожньою [2, с.84]. А чи привнесемо ми частку національного і любові до рідного в урок – залежить, у першу чергу, від самого педагога!..

Список використаних джерел

1. Качак Т. Б. Літературна освіта молодших школярів: Навчально-методичний посібник. Івано-Франківськ, 2015.
2. Кульчицький О. Світовідчуття українця. Українська душа. К., 1992.
3. Сухомлинський В. Вибрані твори: у 5-т. К., 1976.
4. Твори Лесі Українки : у 5 т. / передм. Ненадкевича та ін. - К. : «вид. Книгоспілки», 1951.
5. Янів В. Нариси до історії української етнопсихології. Мюнхен, 1993.